

Anna Łukomska-Dziedzic

Ekonomia społeczna - lokalne wyzwania dla gospodarki

Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu 27, 209-214

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA ŁUKOMSKA-DZIEDZIC

Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna w Szczecinie

**EKONOMIA SPOŁECZNA
– LOKALNE WYZWANIA DLA GOSPODARKI**

Streszczenie

Rozwój ekonomii społecznej na świecie spowodował dynamiczny wzrost zainteresowania tą dziedziną również w Polsce. Podmioty ekonomii społecznej stoją dziś przed szansą odegrania znaczącej roli. Ich działania przynoszące ogromne korzyści lokalnym społecznościom i samorządom obejmują: integrację społeczną i działalność na rynku pracy, dostarczanie usług publicznych, usługi o charakterze wzajemnym, usługi na otwartym rynku, dostarczanie dóbr publicznych i rozwój wspólnot lokalnych oraz działalność handlową i produkcyjną.

Wprowadzenie

Rozwój ekonomii społecznej (ES) na świecie i w Europie spowodował dynamiczny wzrost zainteresowania tą dziedziną również w Polsce. Dodatkowo kryzys uświadomił politykom, ekonomistom i lokalnym liderom, że niewidzialna ręka rynku i maksymalizacja zysku nie powinny być głównymi i jedynymi celami gospodarczymi. Ekonomia społeczna jako jedna z form łagodzenia skutków kryzysu nabiera coraz większego znaczenia, stając się ważnym elementem składowym systemu rynku. Jej wzmocnienie przyjęto jako istotny cel w rekomendacjach i dokumentach strategicznych dotyczących systemu polityki społecznej i rynku pracy w naszym kraju.

1. Pojęcie ekonomii społecznej

Ekonomia społeczna jest dziedziną gospodarki, w której działalność gospodarza łączona jest z celami społecznymi. Podmioty realizujące przedsięwzięcia z zakresu ekonomii społecznej przeznaczają swój zysk na zaspokojenie potrzeb społecznych, a także na rzecz swoich członków, beneficjentów i klientów.

H. Babis opisuje ekonomię społeczną jako „wyodrębniony sektor gospodarki, w którym kojarzona jest działalność gospodarza z celami społecznymi. Celami ekonomii społecznej są:

- realizacja celów społecznych, wśród których najważniejsze jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu,
- aktywizacja społeczna i zawodowa,
- tworzenie miejsc pracy,
- integracja grup społecznych a społeczeństwo jako całość,
- pobudzenie rozwoju lokalnego oraz wzmocnienie spójności społecznej”¹.

Definicja ES sformułowana przez pracowników europejskiej sieci badawczej EMES (*European Research Network*) uznawana jest za najbardziej popularną. Według niej za przedsiębiorstwo społeczne uznaje się działalność o celach głównie społecznych, której zyski w założeniu są reinwestowane w te cele lub we wspólnotę i nie są wykorzystywane do maksymalizacji zysku lub zwiększenia dochodu udziałowców czy też właścicieli. EMES określa kryteria społeczne i ekonomiczne, którymi powinny charakteryzować się inicjatywy wpisujące się w ekonomię społeczną.

Kryteria ekonomiczne:

- prowadzenie w sposób względnie ciągły, regularny działalności w oparciu o instrumenty ekonomiczne,
- niezależność, suwerenność instytucji w stosunku do instytucji publicznych,
- ponoszenie ryzyka ekonomicznego,
- istnienie choćby nielicznego płatnego personelu.

Kryteria społeczne:

- wyraźna orientacja na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia,
- oddolny, obywatelski charakter inicjatywy,
- specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania,

¹ H. Babis, *Rola podmiotów ekonomii społecznej w budowaniu lokalnych partnerstw*, w: *Budowa lokalnych partnerstw na rzecz integracji społecznej*, red. H. Babis, PTE Oddział Wojewódzki w Szczecinie, Szczecin, 2009, s. 35.

- możliwie wspólnotowy charakter działania,
- ograniczona dystrybucja zysków”².

Ekonomia społeczna wypełnia lukę na globalnym i lokalnym rynku, gdzie tradycyjne przedsiębiorstwa nie funkcjonują ze względu na małą opłacalność, państwo lub samorząd, mimo swych funkcji, nie jest w stanie spełnić wszystkich ról wobec społeczeństwa, a typowe organizacje społeczne nie potrafią działać efektywnie. Wyżej wymienione najczęściej mają charakter lokalny i opierają się na współdziałaniu przedstawicieli lokalnej społeczności, którzy łączą się w działaniu ukierunkowanym na wspólne cele i potrzeby.

2. Typy podmiotów ekonomii społecznej

Podmioty ekonomii społecznej działające na rynku przyjmują różne formy organizacyjne i prawne. Tradycyjne formy to:

- stowarzyszenia i fundacje,
- organizacje samorządu gospodarczego,
- spółdzielnie (w tym spółdzielnie inwalidów),
- towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych,
- organizacje wzajemnościowe.

Nowe formy, ujęte w prawie polskim w ostatnim piętnastolecu, to:

- spółdzielnie socjalne – jako pierwsza w Polsce forma prawna nazwana przedsiębiorstwem społecznym³,
- zakłady aktywności zawodowej⁴,
- centra i kluby integracji społecznej⁵,
- spółki z ograniczoną odpowiedzialnością realizujące cele społeczne,
- warsztaty terapii zajęciowej jako wyodrębniona organizacyjnie i finansowo placówka.

Najszerszą grupę podmiotów stanowią organizacje pozarządowe, jednak nie wszystkie należą do grona podmiotów ekonomii społecznej, gdyż nie we wszystkich stowarzyszeniach, fundacjach czy towarzystwach działania przekładają

² <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/433225>.

³ Działalność spółdzielni socjalnych reguluje Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

⁴ Działalność ZAZ reguluje Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

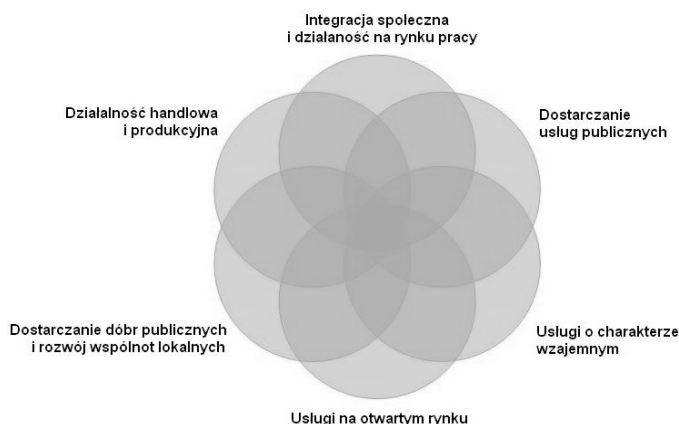
⁵ Działalność CIS reguluje Ustawa z 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym.

się na wymiar ekonomiczny. Podmiotami ES stają się, prowadząc działalność gospodarczą, podejmując ryzyko ekonomiczne i zatrudniając pracowników.

3. Zadania podmiotów ekonomii społecznej

Obszary wsparcia podmiotów ekonomii społecznej są bardzo zróżnicowane, od integracji społecznej, przez usługi o charakterze wzajemnym po działalność handlową i usługową. Charakterystyczną ich cechą jest również przenikanie się. Zjawisko przenikania zostało przedstawione na rysunku 1.

Do połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku w Polsce nie było regulacji prawnych dotyczących współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a jednostkami samorządu terytorialnego. Dopiero w 1995 roku pojawił się pierwszy w Polsce dokument regulujący tę współpracę – „Program współpracy z organizacjami pozarządowymi” przyjęty przez Radę Miejską w Gdyni⁶.

Rys. 1. Obszary wsparcia ekonomii społecznej

Źródło: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/433225>.

Pionierski dokument w skali kraju dał twórcom prawa lokalnego sygnał do opisywania współpracy między sferą publiczną a pozarządową. Ustawa z 4 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie określiła ramy współpracy samorządów lokalnych z organizacjami, nie narzucając jednak w praktyce żadnych działań. Zapisy ustawy nie odnosiły się wprost do ekonomii społecznej, wprowadziły unormowania mogące być motorem dla rozwoju poprzez

⁶ M. Guć, *Poradnik dla samorządów*, Warszawa 2004, s. 125.

trzeci sektor. Z tego powodu to od samorządów zależało, czy wykorzystają zapisy ustawy i wzmocnią współpracę, czy pozostaną przy wcześniej obranym modelu.

4. Lokalne znaczenie ekonomii społecznej

Z roku na rok kolejne samorzady tworzyły programy współpracy, a prawo coraz silniej obligowało je do szerszej współpracy. Obecnie wymieniany jest szereg instrumentów ekonomii społecznej w zakresie rozwoju gminy, powiatu i województwa.

Podmioty ekonomii społecznej poprzez wykonywanie swych statutowych działań przejmują część obowiązków jednostek publicznych, wspomagając je szczególnie w:

- „aktywizacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych,
- aktywizacji zawodowej osób wykluczonych,
- przedłużaniu aktywności zawodowej,
- tworzeniu dodatkowych możliwości zarobkowych,
- integracji społecznej,
- pozyskiwaniu środków zewnętrznych,
- przeciwdziałaniu ucieczce młodych,
- aktywizacji starszych mieszkańców (zawodowa i społeczna),
- przeciwdziałaniu alienacji i anonimowości nowych osiedli,
- oddłużaniu mieszkań komunalnych i spółdzielczych,
- przeciwdziałaniu uzależnieniu od pomocy społecznej, niezaradności życiowej,
- rosnących wydatkach z budżetów.

Działalność podmiotów ekonomii społecznej dla jednostki samorządu terytorialnego może przynieść:

- zwiększenie bazy podatkowej,
- powstanie solidnych, lokalnych dostawców usług,
- nowe miejsca pracy,
- zatrzymanie odpływu młodych ludzi, a także wydłużenie aktywności zawodowej mieszkańców,
- zmniejszenie wydatków socjalnych,
- powstanie nowych partnerów szczególnie zainteresowanych rozwojem społeczności lokalnej⁷.

⁷ A. Sobolewski, P. Klimek, J. Piekutowski, *Ekonomia społeczna w kreowaniu polityki lokalnej gmin i powiatów*, Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość, Szczecin, 2009, s. 7.

Podsumowanie

Wszystkie aktywnie działające podmioty ekonomii społecznej spełniają wieloraką rolę. Realizując cele publiczne, odciążają gminę, powiat oraz województwo, dostarczają usługi/produkty za kwotę mniejszą, niż gdyby samorząd sam wykonywał zadanie. Mimo że często wytworzone zostały przez osoby jeszcze niedawno pobierające zasiłki z tytułu bezrobocia spowodowanego utratą pracy lub kalectwem, wyspecjalizowanie podmiotów w konkretnych dziedzinach powoduje, że wymienione usługi i produkty są wysokiej jakości. Ich sprzedaż przynosi wpływy podatkowe do budżetu. W konsekwencji aktywizacji zawodowej i społecznej mieszkańców lokalne władze odnotowują spadek bezrobocia, zmniejszenie wydatków na cele społeczne i zwiększenie przychodów z tytułu podatków.

Należy pamiętać, że ramy instytucjonalne, formalne oraz prawne określają kształt podmiotów ekonomii społecznej, ich sposób oraz możliwości poruszania się na lokalnym rynku. Aby wspomóc rozwój ekonomii społecznej, trzeba zrównać obie strony – samorząd i podmioty ekonomii społecznej, wytworzyć klimat współpracy, a nie zależności. Poszczególne samorządy już dokonują zmian w swoich strukturach, podnosząc świadomość i kompetencje swoich pracowników, tworząc ośrodki wsparcia, inkubatory ekonomii społecznej, organizując spotkania promujące ES.

SOCIAL ECONOMY AND FUTURE CHALLENGE TO REGIONAL ECONOMY

Summary

The expansion of social economy movement in all over the World makes dynamic growth of interests of this activity in Poland. Social economy organizations have a change to be more important in poverty reduction and employment generation. They activities makes lot of benefits to local society: cooperative societies, friendly (mutual benefit) societies, and other forms of undertakings which aimed at organizing production, consumption, access to credit, access to health care and other services on a more equitable and democratic basis.

Translated by Anna Łukomska-Dziedzic